

Hnízdění konipasa bílého (*Motacilla alba*) v používaném kolovém nakladači sypkých materiálů

Breeding of White Wagtail (Motacilla alba) in a working wheel shovel loader for bulk materials

Adolf Goebel¹⁾, Zdeněk Abrahámek²⁾

¹⁾ Bohuslava Němce 23, 750 02 Přerov, Česká republika; adolf.goebel@post.cz

²⁾ Leoše Janáčka 1232, 751 31 Lipník nad Bečvou

GOEBEL A. & ABRAHÁMEK Z. 2007–2008: Hnízdění konipasa bílého (*Motacilla alba*) v používaném kolovém nakladači sypkých materiálů. *Breeding of White Wagtail (Motacilla alba) in a working wheel shovel loader for bulk materials*. Zprávy MOS 65–66: 103–106.

Je popsáno neobvyklé hnízdění konipasa bílého (*Motacilla alba*) v kolovém nakladači. Konipasi dosedali dokonce i na jedoucí vozidlo a ke krmení mláďat uvnitř využívali krátkých zastavení během jízdy. Je uveden způsob, jakým bylo hnízdění zdokumentováno pomocí videokamery a jsou zmíněna i další hnízdění na dopravních prostředcích uvedené v literatuře.

An unusual breeding of White Wagtail in a working wheel shovel loader is described. The parents even sat upon the moving vehicle and fed their nestlings inside with short stops during the ride. The breeding was documented by camcorder. Some examples of similar breeding on moving vehicles are mentioned.

Keywords: breeding, White wagtail, moving vehicle

Úvod

Konipas bílý (*Motacilla alba*) patří k běžným ptákům rozšířeným v celé Eurasii. Jeho rozšíření (ŠŤASTNÝ, BEJČEK A HUDEC 2006) zasahuje za polární kruh a na západ až do Grónska, na jihu po Irán, Himaláje a jihovýchodní Čínu a na východě do Japonska a Beringovy úžiny, odkud se dostal až na západ Aljašky. V Africe žije v Maroku. Přes úbytky v některých evropských státech byla jeho celoevropská hnízdní populace (více než 13 milionů párů) prohlášena za stabilní a zabezpečenou (BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004). Odhad počtu hnízdních párů v České republice v letech 2001–2003 se pohybuje (ŠŤASTNÝ, BEJČEK A HUDEC l. c.) kolem 90 000 až 180 000.

Konipas bílý se již dávno přizpůsobil změnám krajiny a různým stavbám a konstrukcím, které jsou produktem lidské civilizace. Uvádí se (GLUTZ VON BLOTZHEIM, BAUER 1985), že na jedno přírodní hnízdiště připadají 3 až 4 umělá. Rozbor hnízdění ve Finsku (CRAMP 1988) ukázal,

že na umělá sídla připadalo 82,5 % hnízdění (57,2 % v budovách, 11,54 % v kamenných stěnách, 5,6 % v dřevěných konstrukcích, 7,9 % v kupách materiálů a 0,3 % v kovových konstrukcích), zatímco na přírodní pou ze 17,5 % (13,6 % ve skalách a kamenných útvarech, 3,9 % mezi kořeny stromů nebo v jiných přirozených otvorech). Pokud jde o situaci u nás, uvádí se (HUDEC A KOL. 1983), že z 263 československých hnízd bylo 14 na zemi, 31 ve výklencích, polo-dutinách apod., 25 na stromě, 25 pod mosty apod., 38 ve výklencích a mezerách ve skládkách a objektech, 107 na rozestavěných nebo nevyužívaných stavbách a 4 na technických, často hlučných zařízeních v chodu.

O schopnosti konipasů bílých úspěšně vyhnízdit v technických zařízeních se zmiňují také již citované prameny. Hnízdění byla zaznamenána v pohyblivých rotačních strojích, traktorech, nákladních autech, parnicích nebo rybářských člunech (GLUTZ VON BLOTZHEIM, BAUER 1985). Zajímavé jsou i zmínky o oblíbe-

ných místech odpočinku na pomalu se pohybujících ramenech strojů v úpravkách (CRAMP 1988), které naznačují, že konipasům bílým podobná místa nevadí. Zajímavý je pokus o hnízdění na autě v provozu (GARRAD 1967). Popisovaný případ se odehrál v dubnu 1967 na ostrově Man, kde konipas bílý začal nosit hnízdění materiál na červený Austin A 40, kterým jezdil do práce jeden z učitelů místní školy. Pravidelně vyhlížel jeho příjezd a vždy po zaparkování pokračoval ve stavbě hnízda. Auto bylo úmyslně přeparkováno a natáčeno do různých pozic, což nikterak nevadilo. Pták se zřejmě orientoval podle barvy. Pokud červené auto nepřijelo, konipas neklidně poletoval podél ostatních aut a hledal ho. Navzdory tomu, že auto měl k dispozici denně pouze mezi 8:30 až 16:30 hod, dokázal konipas hnízdo v prohlubni u předního blatníku dokončit během 5 dnů. Pak bylo odstraněno, protože auto bylo odvezeno na opravu. O používaný náhradní vůz jiného typu konipasi zájem neprojevil a vyhnízdil někde v okolí, protože byla pozorována vyvedená mláďata. V srpnu se konipasi pokusili znovu zahnízdit na opraveném Austinu a později na dalším autě, které mělo obdobnou prohlubeň na karosérii a u školy nějakou dobu parkovalo.

Zajímavé případy hnízdění byly popsány i v České republice. Jedním z nich je hnízdění pod kapotou traktoru, se kterým se projíždělo (PRSKAVEC IN ŠŤASTNÝ A KOL. 1996) nebo na transportéru v kravíně v běžném provozu (VONDAL IN ŠŤASTNÝ A KOL. 1996). Hnízdění ve dvou dopravních prostředcích bylo zaznamenáno v roce 1999 v čedičovém lomu u obce Proseč v okrese Semily (JASSO 2000). V prvním případě se jednalo o bagr, který v době hnízdění popojížděl a otáčel se při nakládání zeminy a konipasi z hnízdění úspěšně 10.6. 1999 vyvedli dvě mláďata. K druhému hnízdění si konipasi vybrali odstavený buldozer asi 100 metrů od původního hnízdiště a místo pod kapotou před chladičem. Toto hnízdění a jeho průběh je popsán podrobně. Pár vyvedl čtyři mladé, jedno vejce

v hnízdě zůstalo. Vajíčka úspěšně přečkala po několika dnech inkubace více než hodinovou práci s buldozerem, při které zůstala opuštěna. Hnízdění proběhlo na rušném a exponovaném místě s pohybem lidí, průjezdy vozidel v hlučném a prašném prostředí. Při krmení konipasi dbali na to, aby na hnízdo nelétali v případě, že se někdo pohyboval v okruhu 50–100 metrů.

POZOROVÁNÍ

Dne 28. 6. 2006 bylo náhodně při návštěvě areálu betonárny firmy Scanska v Lipníku nad Bečvou (okres Přerov, Olomoucký kraj) zjištěno (Z.A.), že do stojícího kolového nakladače sypkých materiálů Volvo L 90 E zalétávají konipasi bílí s potravou v zobáku. To bylo neklamným signálem jejich hnízdění v uvedeném vozidle. Dotazem u pracovníka, který se zařízením pracuje, bylo zjištěno, že o hnízdění ví a snaží se pracovat tak, aby hnízdění úspěšně proběhlo. Byla získána informace o tom, že se vozidlo používá nepravidelně a spíše nárazově pro nakládání a převoz šterku z hald v areálu do technologické operace. I když se vozidlo přitom často musí pohybovat i na poměrně strmém terénu, dospělí konipasi podle sdělení obsluhy zařízení seděli i během jízdy na lžici nakladače či světlech. Krmení pak proběhlo při zastavení (i velmi krátkodobém) během pracovního cyklu nakladače. Podle informace zmíněného pracovníka konipasi bílí hnízdili v roce 2005 na konstrukci korečkového elevátoru (korečkový podavač kameniva) v extrémně hlučném prostředí v těsném sousedství pohybujícího se elevátoru.

Na základě velmi vstřícného vztahu vedení firmy nám bylo umožněno hnízdění zadokumentovat. Dokumentace byla provedena 1. 7. 2006 v dopoledních hodinách a to videokamerou a způsobem, který nijak hnízdící ptáky neohrožoval ani neomezoval. Umístění hnízda ve vozidle ukazuje obr. 1. Je na něm viditelný stativ s videokamerou u místa, kde byl jeden z „vletových otvorů“. Obr. 2 ukazuje detailní

Obr. 1 / Fig. 1: Celkový pohled na kolesový nakladač – umístění hnízda ukazuje stativ s kamerou / *General view at the wheel shovel loader – position of the nest is indicated with the tripod with camcorder.* Foto / Photo Adolf Goebel.

Obr. 2 / Fig. 2: Krmení mláďat / *Feeding young birds.* Foto / Photo Adolf Goebel.

náhled, kamera je namířena na hnízdo, které bylo umístěno v oblasti kloubového řízení ve střední části nakladače pod kabinou obsluhy, napravo od hadic hydraulického rozvodu asi 50 cm od okraje stroje. Konipasí se k němu mohli dostat dvěma cestami. První možný přístup byl vlet otvorem v úrovni kamery, druhý pak přistáním na plošince ve vybrání pod kabinou (viditelná vlevo od kamery na obr. 1). Na tuto plošinku se dalo dostat i z opačné strany vozidla. Konipasí přistáli na plošince, po ní došli až dovnitř, poskokem

s pomocí křídel se dostali na vyšší úroveň, kde bylo umístěno hnízdo. K tomu, aby se dostali k hnízdu, museli ještě přelézt svazek hadic. Dá se říct, že konipasí volili vstup podle toho, odkud přilétali s potravou a s ohledem na přítomnost osob nebo jedoucích vozidel v okolí a žádný vstup vyložené nepreferovali.

Zjištění situace ve hnízdě bylo provedeno pomocí videokamery Sony Digital 8, DCR-TRV330E, která byla postavena na stativu poblíž otvoru a pomocí optického zoomu 25× zaměřena přímo na hnízdo uvnitř a spuštěna. Poté bylo místo opuštěno a pozorováno z větší vzdálenosti dalekohledem. Konipasí si zjevně z nového cizího předmětu nic nedělali a dokonce kameru začali používat jako místo, na které usedali s potravou před vlastním vyletem k hnízdu. Vzhledem k tomu, že kamera má dotekové ovládání i nahore, podařilo se konipasům při dosednutí dokonce jednou i kameru vypnout. Kamera detailně zaznamenala krmení mláďat, odnášení trusu z hnízda a na záběrech bylo také možné spočítat mláďata, což nebylo pouhým pohle-

dem dovnitř vůbec možné. V hnízdě jich bylo celkem pět, což bylo vzhledem k jejich vzájemného zakrytu viditelné jen z některých záběrů. Krátká ukázka záběru z hnízda je ke stažení na webových stránkách Moravského ornitologického spolku – smp ČSO na: <http://www.mos-cso.cz/videogalerie.html> pod názvem: „Konipas bílý (*Motacilla alba*) – krmení“. Potravu konipasí lovili na louce sousedící s areálem, která byla v době jejich hnízdění částečně podmáčena a v některých místech byly i louže. Ulovení hmyzu (housenky, sarančata, mouchy) bylo otázkou okamžiku. Před příletem na hnízdo se konipasí zastavili na některém z míst, které používali k ověření situace poblíž hnízda. Nejčastěji to byla kamenná zídka, hromada šterku, sloup osvětlení nebo vozovka u stroje, později pak kamera na stativu. Většinou byl uvnitř jen jeden z dospělých ptáků, ojediněle se u hnízda potkal i celý pár. Podle sdělení obsluhy vozidla bylo hnízdění úspěšné a mláďata byla vyvedena.

ZÁVĚR

Uvedené pozorování potvrzuje schopnost konipasa bílého vyhnízdit na velmi kuriózních místech a dokonce i za situací, kdy se hnízdo občas přesunuje na dopravním prostředku. Zajímavým zjištěním je, že konipasí usedali na vozidlo i během jízdy a vyčkávali na krátkodobé zastavení, během kterého zalétli dovnitř nakrmit mláďata. Autoři předpokládají, že lokalitu a případné opětovné hnízdění budou sledovat i v roce 2007. Umístění hnízda nepochybně zajišťovalo poměrně bezpečí a bylo i velice

výhodné z hlediska blízkosti zdroje potravy, pro což svědčí i to, že areál byl hojně využíván k hnízdění i dalšími druhy, kteří krmí mláďata hmyzem, jako např. rehek domácí (*Phoenicurus ochruros*), vrabec polní (*Passer montanus*) a vrabec domácí (*Passer domesticus*).

LITERATURA:

BIRDLIFE INTERNATIONAL, 2004: Birds in Europe: Population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK: BirdLife Conservation Series No: 12).

CRAMP S. 1988: Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. Volume V. Oxford University Press, London.

GARRAD L. S. 1967: Pied Wagtail building nest on car in regular use. Brit. Birds, 60: 486.

GLUTZ VON BLOTZHEIM U. N., BAUER K. M.: 1985: Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 10/II Passeriformes (1. Teil). Aula-Verlag Wiesbaden.

HUDEC, K. A KOL. 1983: Fauna ČSSR, Ptáci - Aves III/I, Academia Praha.

JASSO L. 2000: Neobvyklé hnízdění konipasů bílých (*Motacilla alba*) v buldozeru. Zprávy ČSO 50: 25-26.

ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V., HUDEC K. 1996: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 1985–1989. H & H Praha.

ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V., HUDEC K. 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice. Aventinum Praha.